

Asia: VN/26572/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain ja Oikeuspalveluvirastosta annetun lain muuttamisesta

1. Yleiset kommentit

Lausuntonne yleisesti esityksestä

Kalliolan Setlementti antaa lausuntonsa hallituksen esitykseen sovittelulakiin kohdistuvien muutosehdotusten osalta. Kalliola pitää hallituksen esitystä välttämättömänä hallinnonalasiirron toteuttamiseksi. Esityksessä ehdotettuja muutoksia Kalliola pitää lähtökohtaisesti tarpeellisina ja hyvinä.

Lausuntonne vaikutusten arvioinnista

Rikos- ja riita-asioiden sovittelun siirtymisen sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle voi Kalliolan näkemyksen mukaan perustellusti odottaa vahvistavan lakisääteisen sovittelupalvelun asemaa osana viranomaispalveluita ja suomalaista oikeudenhoitoa. Oikeusministeriössä on tarvittava osaaminen ja ymmärrys restoratiivisesta oikeudesta ja sovittelusta osana oikeusjärjestelmän kokonaisuutta.

2. Ehdotukset palvelujen järjestämisvelvollisuudesta ja valvonnasta (Sovittelulaki 7 ja 7a §)

Kommenttinne ehdotuksesta

-

3. Ehdotukset neuvottelukuntaa koskeviksi muutoksiksi (Sovittelulaki 6 §)

Kommenttinne ehdotuksesta

-

4. Ehdotukset tietojensaantioikeudesta (Sovittelulaki 15, 16 ja 25 §)

Kommenttinne ehdotuksesta

-

5. Ehdotukset julkisuuslain soveltamisesta (Sovittelulaki 20 §)

Kommenttinne ehdotuksesta

-

6. Ehdotukset siirtymäsäännöksiksi (Sovittelulaki)

Kommenttinne ehdotuksesta

-

7. Ehdotus talous- ja velkaneuvonnan erottamiseksi oikeusaputoimistoista (Laki Oikeuspalveluvirastosta 1, 2, 4 ja 9 §)

Kommenttinne ehdotuksesta

-

8. Ehdotus esteellisyysäännöksistä (13 §)

Kommenttinne ehdotuksesta

-

9. Ehdotus asiakkaan ohjaamiseksi toiseen toimistoon mm. esteellisyystilanteissa (14 §)

Kommenttinne ehdotuksesta

-

10. Ehdotus Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimiston johtajaa koskeviksi säännöksiksi (4, 9 ja 15 §)

Kommenttinne ehdotuksesta

-

11. Muut huomiot

-

SOVITTELUPALVELUIDEN VALTIOLLISTAMISEN TARPEESTA

Nyt luonnostellulla hallituksen esityksellä ei saavuteta niitä hyötyjä, joita rikos- ja riita-asioiden sovittelupalvelun valtiollistamisella olisi ollut. Sovittelupalvelun valtiollistamisen hyödyt eivät olisi rajoittuneet pelkästään sovittelupalvelun tuottajien ja sovittelun ammattihenkilöstön käytäntöjen

yhtenäistämiseen. Vaikutukset olisivat sen sijaan ulottuneet mitä suurimmassa määrin nimenomaan sovittelupalveluista hyötyvän rikoksen ja riidan osapuolen oikeusturvan varmistamiseen. Nyt käsillä oleva hallituksen esitys tullee kuitenkin jo sellaisenaan lähentämään sovittelupalvelua suhteessa olemassa olevaan oikeusjärjestelmään. Mitä vahvemmin sovittelupalvelu nähdään osana oikeudenhoitoa, sitä vakavammin sovitteluun osallistuvien osapuolten oikeusturvan toteutumiseen tulee suhtautua. Kysymys ei ole pelkästään sovittelupalveluiden hallinnollisesta järjestämisestä vaan ennen kaikkea rajallisten resurssien oikeudenmukaisesta ja asiakkaiden oikeusturvaa edistävästä jakamisesta. Kalliolan näkemyksen mukaan sovittelupalveluiden valtiollistamista tulee lähitulevaisuudessa edelleen vakavasti harkita.

SOVITTELULAIN KOKONAISUUDISTUKSEN TARPEESTA

Restoratiivinen oikeus ja sovittelu toteuttaa oikeusministeriön kriminaalipolitiikalle asettamia tavoitteita rikosten ehkäisemisen, rikoksenteijöiden vastuu-seen saattamisen, rikoksesta aiheutuvien vahinkojen korjaamisen sekä uhrin auttamisen ja tukemisen näkökulmista. Sovittelulain voimaantulosta on kulunut pian 20 vuotta. Kalliolan näkemyksen mukaan laki ei kaikilta osin enää vastaa nykytietämystä ja -ymmärrystä restoratiivisen oikeuden tehokkaasta käytöstä rikosasioissa.

Euroopan neuvoston ministerikomitean suositus restoratiivisen oikeuden käytöstä rikosasioissa (CM/Rec(2018)8) on keskeisin kansainvälinen rikossovittelua koskeva suositus. Suosituksen tavoitteena on rohkaista jäsenvaltioita kehittämään ja hyödyntämään restoratiivista oikeutta rikosasioiden käsittelyssä, edistää restoratiivisen oikeuden käyttöä koskevien standardien toteutumista ja turvata sovintomenettelyihin osallistuvien oikeudet. Suosituksen mukaan restoratiivisen oikeuden menettelyt tulisi olla yleisesti saatavilla kaikissa rikosprosessin vaiheissa eikä rikoksen tyyppi tai sen vakavuus saisi estää asian käsittelyä restoratiivisen oikeuden menettelyssä.

Vastoin suositusta suomalainen rikossovittelu on perinteisesti keskittynyt lieviin ja keskivakaviin rikoksiin, kuten pahoinpitelyihin, vahingontekoihin sekä anastusrikoksiin. Sovittelun käyttö on painottunut rikosprosessin alkupäähän, usein poliisin suorittamaan esitutkintavaiheeseen. Näin huolimatta siitä, että Suomessa on jo yli kymmenen vuoden ajalta saatu erittäin hyviä kokemuksia myös vakavien rikosten käsittelystä (ns. vakavien rikosten jälkikäsittely) restoratiivisin menetelmin. Kalliola haluaa tässä yhteydessä viitata oikeusministeriön laatimaan nuorisorikollisuuden toimenpideohjelmaan (OM 2024:13), jossa yhdeksi toimenpiteeksi on kirjattu sovittelun käytön mahdollisuuden selvittäminen seuraamusselvitysten yhteydessä. Kalliola pitää kehitystä oikeansuuntaisena. Kalliola katsoo, että sovittelulaki vaatii kipeästi kokonaisuudistusta, jossa säädös ajantasaistetaan vastaamaan rikossovittelussa tapahtunutta kotimaista ja kansainvälistä kehitystä. Kokonaisuudistuksessa tulisi kiinnittää huomiota siihen, että rikosten asianosilla olisi yleisesti oikeus ja mahdollisuus restoratiivisen oikeuden palveluihin, ja että heidän erilaisiin tarpeisiinsa pystytäisiin sovittelun keinoin vastaamaan turvallisesti ja tehokkaasti.

VAPAAEHTOISSOVITTELIJOIDEN TÄRKEYDESTÄ

Kalliola pitää erityisen tärkeänä sitä, että myös hallinonalasiirtoa koskevien muutosten keskellä vapaaehtoissovittelijoiden toimintaedellytyksistä huolehditaan. Vapaaehtoissovittelijat ovat sovittelupalveluiden tärkein resurssi eikä palvelua pystytä käytännössä järjestämään ilman sitoutuneita ja motivoituneita vapaaehtoissovittelijoita. Sovittelupalveluiden toimintaympäristö on muuttunut haastavammaksi ja yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset rikollisuustilanteessa sekä yleisemmin ihmisten hyvinvoinnissa heijastuvat suoraan sovittelutoimintaan.

Erityisesti lasten ja nuorten rikollisuus haastaa sovittelupalveluita kehittämään menettelytapojaan vastaamaan alaikäisten rikoksentekijöiden ja uhrien erityistarpeita. Sovittelutoiminnan ympäristön muuttuessa haastavammaksi, myös vapaaehtoissovittelijoilta odotetaan entistä vahvempaa sitoutumista ja osaamista. Kalliola katsoo, että Oikeuspalveluviraston tulevaisuuden sovittelupalvelun järjestäjänä tulee huolehtia siitä, että vapaaehtoissovittelijoiden toimintaedellytykset säilytetään koko maassa. Vapaaehtoissovittelijoiden osaamisen ylläpidosta ja kehittämisestä sekä jaksamisesta tulee huolehtia asianmukaisesti ja siihen tulee jatkossakin ohjata riittävästi resursseja.

Nieminen Harri
Kalliolan Setlementti ry

Hiitelä Riikka
Kalliolan Setlementti ry / Länsi-Uudenmaan sovittelutoimisto - Länsi-Uudenmaan sovittelutoimisto